

Feltámadás és megvilágosodás

A kereszténység és a zen-buddhizmus

Manapság szinte már magától értődő, hogy keresztények is gyakorolják a zent. Művelődési házakban, átépített régi kolostorokban vagy parasztházakban papok, szerzetesek és szerzetesnők vagy evangélikus lelkészek-lelkésznők vezetésével keresztények – éppen-még-keresztények és már-nem-keresztények – ülnek az üres fal előtt, órák hosszat és nap-hosszat követik a légzésüket, vagy koan-feladatokban mélyülnek el, például: „Mutasd meg az arcodat, mielőtt a szüleid megszülettek volna!”

Első pillantásra sikeresnek tűnik a kereszténység és a zen-buddhizmus összekapcsolása. Mindazonáltal ha elolvassuk, mit írnak a különböző keresztény háttérű zen-tanítók, akkor kissé zavarba jövünk – mert azzal kapcsolatban, hogyan illik össze a zen-buddhizmus és a kereszténység, lényegi pontokban is döntően különböznek a nézeteik.

A kezdetek

Hideg téli nap 1943 februárjában. A Hirosimához közeli Tszuvano egyik kis zen-kolostorában a zenszerzetesek egyenes tartásban, mozdulatlanul ülnek, arccal a fal felé. Közöttük egy magasra nőtt európai a katolikus papok jellegzetes fekete reverendájában. A jezsuita *Hugo-Makibi Enomiya-Lasalle* (eredeti nevén: Hugo Lasalle) azért választotta a zen-kolostorba vezető utat, mert meg akarta ismerni „a japán kultúra szívét”. Az akkoriban 45 éves férfi spirituális utat keresett Japán keresztényei számára. Úgy találta, hogy a japán keresztényeknek szervesen be kellene építeniük saját hagyományaikat a kereszténységbe.

Ebből a kezdetből a következő több mint fél évszázad során úttörő spirituális vállalkozás lett. A jezsuita Lasalle 1978-ban megkapta *Yamada Koun Roshi* buddhista zen-mestertől az engedélyt arra, hogy taníthassa a zent. Ilyen még nem volt a vallástörténetben: Lasalle, aki papként és jezsuitaként a keresztény hagyomány hivatalos képviselője, egy zen-tanító hivatalát vette át – tehát olyan hivatalt, amely a zen-buddhizmus hagyományláncához kötődik.

Amikor 1990-ben Lasalle 92 évesen meghalt, Németországban, Spanyolországban, Indiában, a Fülöp-szigeteken és az Egyesült Államokban valamivel több, mint fél tucat olyan keresztény létezett, akit Yamada Koun Roshi felhatalmazott arra, hogy a zent tanítsa. Japán zen-nevet adott nekik, de a zen-hierarchia egyik hagyományos címével sem ruházta fel őket. A Yamada Koun Roshi körüli csoportot *Sanbokyodannak* hívják. Olyan, 1954-ben alapított laikus zen-közösség ez, amelyet a japán állam elismer, de nincs a kolostori zen szabályaihoz kötve. Yamada Roshi utódai sajátos kritériumokat alakítottak ki a Sanbokyodan zen-oktatói és zen-tanítványai számára. Yamada Koun Roshi egykori keresztény tanítványai közül többen más zen-irányzatokhoz csatlakoztak, vagy önállósultak, például Niklaus Brantschen és Pia Gyger, Ama Samy és legutóbb Willigis Jäger is, aki nemrég megalapította saját zen-vonalát, és egy kínai, a *csan* irányzathoz tartozó apáttal ismertette el magát.

Minden embernek egyformán

A keresztények hitük feladása nélkül gyakorolhatják a zent. Erre nézve sem Hugo Lasalle-nak, sem Yamada Koun Roshinak nem volt kétsége. Lasalle kimutatta, hogy – a görög egyházatyáktól az olyan misztikusokig, mint Eckhart mester vagy Keresztes Szent János – meglepő hasonlatosságokat lehet találni a keresztény misztika és a zen gyakorlata között. Másfelől Yamada Koun Roshi megállapította. „A megvilágosodás megtapasztalása olyan, mint egy csésze tea: minden embernek egyformán ízlik.” Gyakran ismételt kijelentése megalapozta és igazolta a zen-buddhizmus és a kereszténység intézményes összekapcsolását.

A zen-tanító és teológus *Ruben Habito* ellenvetését, ti. hogy az ízékelés – például a tea esetében – függ a neveltetéstől és a kultúrától, figyelmen kívül hagyták; szerencsére, különben pusztá aggályoskodásból nem következett volna be a zen-buddhizmus és a kereszténység összekapcsolása. A kritikus kérdezősködéssel azonban nem foglalkoztak. A Sanbo-

kyodan keresztény és buddhista zen-tanítói nemigen ápolták a vallásközi párbeszédet. Yamada Koun Roshi mindazonáltal lelkükre kötötte keresztény zen-tanítványainak, hogy találják meg a zen-tapasztalatok keresztény megfogalmazásait.

Koruk gyermekeként mind Yamada Koun Roshi, mind Hugo Lasalle az inkluzivizmust ápolta: mindketten saját hagyományukba illesztették be a másik vallást. Yamada Koun Roshi szemében a zen „minden vallás szíve” volt; ez az elképzelés a japán militarizmus és nacionalizmus idején is népszerű volt. Hugo Lasalle „a természetes misztika teológiáját” képviselte, amely többek között a francia katolikus teológusra, Jacques Maritainre támaszkodott. Eszerint Isten megtapasztalása minden vallásban megtalálható, de csak a kereszténységben van jelen tökéletesen.

Am mindketten egyek voltak abban is, hogy az összes vallásokat egyesítő lényeg az alapja és feltétele annak a lehetőségnek, hogy összekössük a zent és a kereszténységet. Az abszolutizálási igények versengése helyett mindketten az együttműködésre építettek. A zen gyakorlásában olyan utat láttak, amely előmozdíthatja a világ békéjét. Tekintettel az atomfenyegetésre, de a már akkor láthatóvá vált ökológiai problémákra is, létfontosságúnak tűnt az emberiség tudatának alapvető megváltozása.

Minden vallás szíve?

A zen gyakorlása üdvös tudati változást eredményezhet. A zen-tapasztalat mindenki számára nyitva áll, aki útnak akar indulni. Ebben egyetértett a keresztény háttérű zen-tanítók első nemzedéke, de egyébként alapvetően eltérő álláspontot képviseltek. Egyesek egyenrangú és azonos értékű dimenzióként állították egymás mellé a zent és a kereszténységet, mások átvették azt az inkluzivista értelmezést, amelynek értelmében „a zen minden vallás szíve”, és ebből fejlesztették ki saját értelmezésüket.

Ez a második csoport – az ún. *eternalisták* [lat. *aeternus* = örök] – abból indul ki, hogy létezik az „örök bölcsesség”, amely úgyszólván „minden vallás csúcsa”. Mivel ezt az „örök

bölcsességet” már a zen gyakorlásával eléri az ember, nincs szüksége arra, hogy ismerje a buddhista hagyományt. Az *eternalisták*, akik a keresztényeknek adott ajándéknak tekintik a zent – közējük tartozik *Niklaus Brantschen*, *Pia Gyger* és *Johannes Kopp* –, gond nélkül beépítik a kereszténységbe, és keresztény módon értelmezik a zen gyakorlását, még akkor is, ha eközben eltűnik a buddhista szándék.

A még-mindig-bencés *Willigis Jäger* sem fáradozik azon, hogy megismerje a buddhista hagyományt. Egy „másik Istenről” beszélő képeivel a 19. század kulturális zálogtárgyait használja ki alaposan. Többek között Friedrich Nietzsche és Ernst Heckerl a keresztiszülője az olyan megfogalmazásoknak, mint például az, hogy Isten személytelen „őserő”. Az, hogy *Willigis Jäger* számára „a misztika csúcára” feljutás szempontjából közömbös az etika, azzal a következménnyel jár, hogy a mások rosszindulatú cselekedete által okozott halál és a természetes halál végül is egy és ugyanaz. Mert „Isten az, ami megvalósul”, írja *Jäger*, és nem veszi észre, hogy nem minden isteni, amit az emberek tesznek. Aki azonos síkra állítja a holokauszot és a cunamit, az nyilvánvalóan elveszítette a megkülönböztetés képességét. Azonban mind a buddhizmusban, mind a kereszténységben a spirituális érettség kritériumának számít a bölcs különbségtévesztés képessége. Ráadásul mindkét hagyomány ragaszkodik a megfelelő etikai viselkedéshez.

Két nyelv

Egészen más látásmódot képviselnek azok a zen-tanítók, akik több kultúrában nőttek fel, és így többnyelvűek; például a született Fülöp-szigeteki vallástudós *Ruben Habito*, vagy az indiai jezsuita *Ama Samy*, aki a buddhista Burmában, később pedig annál a nagyapjánál töltötte gyermekkorát, aki egy muszlim misztikus sírjának őrzője volt; avagy *Ana Maria Schlüter Ródes*, aki Németországban és Spanyolországban töltötte gyermekkorát, ma Spanyolországban él, és egy nemzetközi tagsággal bíró holland rendhez tartozik. Ők mind úgy tekintik a zent és a kereszténységet mint két kü-

lönöző nyelvet, amelyek egyazon valóságra vonatkoznak, de eltérő a szókincsük és a nyelvtanuk, és ezért más a perspektívájuk is.

Mindhárman a buddhizmus, illetve a zen-buddhizmus vallási nyelvén tanítanak, de nem lesznek buddhistává, és nem rejtik el kereszténységüket. Hogy a képnél maradjunk: esetükben az anyanyelvhez társult egy idegen nyelv, amelyben otthonosan érzik magukat. Mind a hárman hangsúlyozzák az etika és a világos társadalomkritika fontosságát. *Schlüter Ródes* és *Habito* is hangsúlyozza a „első mester” jelentőségét, tehát a tanítványok autonómiáját.

Megvilágosodás és feltámadás

Igen világosan megmutatkozik a perspektívák lényegbeli különbsége, ha a két hagyomány szívéből, a megvilágosodásról és a feltámadásról van szó. *Willigis Jäger* szemében viszonylagossá válik az egyén élete, öröme és szenvedése, olyannyira, hogy mindezt csak „a világegyetem egy szempillantásának” tartja – az őserő mulandó formájának, amely holnap majd más formát ölt. *Jäger* – akárcsak az evangélikus vallástudós és zen-tanító *Michael von Brück* – bennfoglalt módon a reinkarnációval, az újbóli megtestesüléssel azonosítja a feltámadást: „Az élet sohasem ér

véget”, „AZ, illetve Ő mindig újabb és újabb formában teremti meg önmagát”, írja *Jäger*.

Pia Gyger, a bázeli *Katharinenwerk* tagja összegegyeztetetlennek tartja a feltámadást és a megvilágosodást, mert szerinte a feltámadás fényanyaggá való átváltozást jelent. A jezsuita *Ama Samy* viszont párhuzamba állítja Jézus feltámadását és Buddha megvilágosodását, és azt mondja, a „feltámadás” görög szava azt jelenti, „felállás, felébredés”; szerinte mindkét esetben alapvető változásról van szó, az idő és az egoista vágyak végéről, egy másik dimenzióról, nem pedig ugyanannak a folytatódásáról, és azt állítja, hogy ebben megegyezik a buddhizmus és a kereszténység.

Tehát ott is meg szabad és meg kell kérdezni, hová tart az utazás, és mik a feltételei, ahol misztikáról vagy zenről van szó. Aki belebocsátkozik egy spirituális hagyományba, akarva-akaratlanul átveszi ennek a hagyománynak a gyengeségeit is, és nem csupán az erősségeit. Az elvakultság, amely sokféle köntösben lopózik be az egyének élettörténetébe, a spirituális gyakorlatban is elhatalmasodhat – például csoportegoizmusként, más hagyományok és más emberek leértékeléseként, vagy gondolatnélküliségként és etikai gondatlanságként.

Ursula Baatz

Forrás: Publik-Forum, 2010/6

